

KOOPERATİFLERDE TOPLUMSAL SORUMLULUK İLKESİ VE
YENİLENEBİLİR ENERJİ KOOPERATİFLERİ

¹Gülsüm Gözde AYANOĞLU
Gümrük ve Ticaret Uzmanı

ÖZET

Türkiye genelinde yapılan değerlendirmede, hem yenilenebilir enerji hem de kooperatifçilik konusunda olumlu adımlar atılmasına rağmen, her iki müesseseyi bir araya getiren yenilenebilir enerji kooperatiflerinin henüz kurulmadığı görülmüş ve bu alanda meydana gelen boşluğu gidermek adına çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda, ülkemizde değişen kooperatifçilik imajı, kooperatifler ile ilgili yapılan araştırma ve geliştirme çalışmaları ve 2012 yılında yayımlanan “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı” sayesinde sadece yenilenebilir enerji değil tüm yeni kooperatif sistemlerinin topluma hizmet edebilmesi konusunda ülkemizin hak ettiği seviyeye ulaşacağı ve çalışmanın bu amacın gerçekleştirilmesine bir nebze katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji piyasası, yenilenebilir enerji, kooperatifler, enerji kooperatifleri, yenilenebilir enerji kooperatifleri.

ABSTRACT

In the assessment conducted through Turkey, it has been observed that no renewable energy cooperative has been established yet although there has been positive steps taken in the subject of both cooperatives and renewable energy and activities have been started in order to fill that gap. It is believed that our country will not only offer renewable energy but

---

¹ 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. 2009 yılından bu yana Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nde Gümrük ve Ticaret Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri konusunda uzmanlık tezi ve çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi Bankacılık Enstitüsü’nde Ticaret Hukuku Eğitimi almıştır. Polis Akademisi Tezli Yüksek Lisans eğitimine devam etmektedir.

also will it offer all cooperative systems to the society, the country will reach the intended level and the study will assist in achieving this objective thanks to the changing image of cooperatives in our country, research and development activities conducted for cooperatives and “Turkey Cooperative Strategy and Activity Plan” published in 2012.

Key Words: *Energy market, renewable energy, cooperative, energy cooperative, renewable energy cooperative.*

GİRİŞ

1970’li yıllarda meydana gelen petrol krizi sonucu olarak, neoliberal akımın etkisiyle değişen kamu hizmeti anlayışı ve enerji politikaları, yenilenebilir kaynaklardan enerji üretiminin çeşitli destekleme mekanizmaları ile teşvik edilmesini sağlamıştır. Verilen bu teşvikler sayesinde başta anonim ve limited şirket tüzel kişileri olmak üzere diğer girişimci gerçek ve tüzel kişiler, yenilenebilir enerji alanında faaliyet göstermeye başlamıştır. Ancak çevre ve insanı etkileyen böylesi önemli bir konuda en başarılı geri bildirim toplumsal sorumluluk ilkesine sahip, yerel ihtiyaç analizinin ortakların talepleri doğrultusunda yapılabileceği ve kaynakların rasyonel şekilde değerlendirilebileceği kooperatiflerden gelmiştir. Bu bilinç ile dünyada bu alanda kurulmuş çok sayıda kooperatif olmasına rağmen, Türkiye’de henüz böyle bir yapılanma mevcut değildir.

Belirtilen hususlar doğrultusunda bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’nin yenilenebilir enerji konusunda sahip olduğu potansiyeli, kooperatif çatısı altında değerlendirebilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda kooperatiflerin tanımı, ilkeleri, dünya kooperatifçiliğinin yanı sıra ülke kooperatifçiliğinin genel tarihi ve bugünkü durumu, yenilenebilir enerjinin önemi ve türleri incelenerek, toplumsal sorumluluk ilkesi sayesinde kurulan yenilenebilir enerji kooperatiflerinin önemi ve özelliklerine değinilecektir.

1.KOOPERATİFÇİLİK

1.1.Kooperatif Tanımı

Kooperatifçilik, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu²nun 1. maddesinde;

---

² T.C. Resmi Gazete (1969). Kooperatifler Kanunu, 05.10.1969, sayı:13195,s.4-11

“Tüzel kişiliğe haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklık”

olarak tanımlanmıştır.

Kooperatifçilik konusunda önemli ülkeler arasında yer alan Almanya Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde ise kooperatifler;

“Üye sayısı sınırlı olmayan, amaçları üyelerinin kazancını veya ekonomik gereksinimlerini yahut sosyal veya kültürel gereksinimlerini ortak ticari işletme işletmek yoluyla desteklemeyi amaçlayan ortaklıklar”

şeklinde tanımlanmıştır.

Öte yandan, 1966 tarihli ve 127 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO)'nün, *“Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasında Kooperatiflerin Rolü”* başlıklı Tavsiye Kararında yer verilen,

“Demokratik yollarla kontrol edilen bir örgütün kurulması, gereken sermayeye adil katkı sağlanması ve üyelerin aktif olarak katıldığı girişimin riskleri ve faydalarının adil paylaşımına göre kabul edilmesi yoluyla, ortak bir amaca ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin kurduğu birliktir.”

tanımı ile Uluslararası Kooperatifler Birliği³ (International Cooperative Alliance- ICA) Beyanı⁴'nda geçen;

“Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik yollarla kontrol edilen bir teşebbüs yoluyla, karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin kurduğu özerk bir teşkilattir.”

---

³ Dünyada genelinde tüm sektörlerde faaliyet gösteren kooperatif yapılarını, bir çatı altında toplayan, onların temsilciliğini üstlenen ve her alanda rehberlik hizmeti sunan ICA, tam 85 ülkeden, ekonominin tüm sektörlerinde etkinlik gösteren 221 üye örgüte sahip ve 800 milyondan fazla ortağın temsilcisi olan bağımsız bir sivil toplum örgütüdür.

⁴ Ayrıca bkz. ICA, The Cooperative Identity, Vol.88. No.4/1995.85f.

tanımı, son yıllarda kooperatifler ile ilgili yapılan mevzuat düzenlemelerinde kanun koyucuya esin kaynağı olmuştur.

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak kooperatifleri kısaca, toplumsal sorumluluk bilinciyle bir araya gelen kişilerin ekonomik, sosyal, kültürel istek ve ihtiyaçlarının, demokratik usullerle karşılandığı, yerel kalkınmanın sağlanmasında etkin rol oynayan ve ortaklarına ekonomik hayata aktif katılım imkanının tanındığı bir yapı olarak tanımlamak mümkündür.

1.2.Kooperatiflerin Tarihçesi

1.2.1. Dünya

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, İngiltere’de Robert Owen, Dr. William King ve Rochdale, Fransa’da Charles Fourier, Charles Gide, Almanya’da ise Schulze-Delitzch ve Raiffeisen gibi önderler, kendi ülkelerinin toplumsal yapılarına uygun kooperatifler kurarak kooperatif modeller geliştirmişlerdir⁵. İlk kooperatif hareketleri, genellikle Avrupa ülkelerinde başlamasına rağmen 1920’lerden sonra tüm dünyada hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu çerçevede İngiltere, Fransa ve Almanya’dan sonra İsveç, Danimarka, ABD, İsviçre ve Japonya gibi ülkelere yayılan kooperatifçilik hareketi, uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik hareketi 20. yüzyıl ve öncesinde ortaya çıkarken, sonrasında az gelişmiş ülkelerde de giderek artmıştır.

1.2.2.Türkiye

Ülkemizde kooperatifçilik hareketi Osmanlı Devleti döneminde 1863 yılında Mithat Paşa’nın kurduğu “*Memleket Sandıkları*” ile başlamıştır. İlk tarım kredi örgütü olarak nitelendirilen Memleket Sandıkları’ndan aldığı olumlu sonuçlar üzerine Mithat Paşa, sandıkların ülke genelinde kurulması yönünde çalışmalara başlamış ve ülke kooperatifçiliğinin ilk hukuki belgesi olan “*Memleket Sandıkları Nizamnamesi*”, 1867 yılında hükümetçe kabul edilmiştir⁶. Ancak yapılan çalışmalara rağmen, ülkenin farklı bölgelerinde kurulan Memleket Sandıkları’nda arzu edilen gelişme kaydedilememiş ve Mithat Paşa’dan sonra uzun süre Türkiye’de kooperatif örgütlenmelerine rastlanmamıştır.⁷

---

⁵ Cenkış S. (Mart 2008). “*Türkiye’de Kooperatifçilik ve Avrupa Ülkeleri ile Karşılaştırılma*”, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, Seminer Dersi, Ankara,, a.g.e.,s.9.

⁶ Mülâyim, Z. G. (2003). “*Kooperatifçilik*”, Ankara, s. 45

⁷ A.g.e.,s.49.

1923 ve 1961 yılları arasını kapsayan dönemde, kooperatifçilik ile ilgili hem mevzuat hem de uygulama açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede, kooperatifçiliği teşvik etmek ve kooperatiflerin kurulmasını kolaylaştırmak için 1923 yılında, “İstihsal, Alım ve Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesi” çıkarılmıştır. 1924 yılında, bugünkü Türk Ticaret Kanunu’nun ilk hali olan “Ticareti Berri-ye Kanunu (Kara Ticareti Kanunu)”nun kolektif, komandit ve anonim şirket olmak üzere üç çeşit şirket içeren 15. maddesine “Kooperatif” kelimesi eklenmiştir. Yapılan bu ekleme ile üç olan ticaret şirketleri sayısı dörde yükseltilerek, kooperatiflerin de şirket olduğu kabul edilmiştir.⁸ 1926 yılında çıkarılan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun sermaye şirketlerine ayrılan dördüncü kısmına kooperatiflere ait ayrı bir fasıl konulmuş ve böylece bu kanuna dayanılarak ülkemizde tarımsal ve diğer amaçlı birçok kooperatifin kurulması mümkün kılınmıştır⁹.

1961 ve sonrası ise kooperatifçiliğin, ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasındaki yerini aldığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönem, kooperatiflerin Anayasa’da yer alması ve ayrı bir kanuna kavuşturulması açısından ülke kooperatifçilik tarihi için çok önemli bir dönemdir. 1961 Anayasası’nın 51. maddesi ile “Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.” hükmü getirilerek kooperatifçiliğin geliştirilmesi bir görev olarak Anayasa hükmü ile devlete verilmiştir. Yine aynı Anayasanın 52. maddesi ile;

“Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken önlemleri alır.”

hükmü getirilmiş, tarımsal alandaki gelişmeyi ve tarımsal ürünlerin değerlendirilmesini sağlayacak önlemleri alma görevi de devlete verilmiştir. Kooperatifçiliğin Anayasa ile güvence altına alınmasından sonra 1969 yılında Türk Kooperatifçiliği için büyük bir adım atılarak, “1163 sayılı Kooperatifler Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanun ile kooperatifler, Türk Ticaret Kanunu’ndan ayrılarak ayrı bir hukuki statüye kavuşturulmuştur.

---

⁸ A.g.e.,s.55.

⁹ Cenkiş,a.g.e., s. 11.

1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar geçen sürede yaşanan hükümet değişiklikleri, kooperatiflerin Anayasadaki yerini etkilememiş ve 1982 Anayasası'nın 171. maddesinde yer alan;

“Devlet milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketimin korunmasını amaçlayan, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayan tedbirleri alır.”

hükmü ile kooperatiflere daha açık ve anlaşılır bir tanım getirilerek, kooperatif işletmelere ekonomimiz içinde yer verilmiştir.

1.3.Kooperatiflerin Önemi

Kooperatifler, diğer şirket türlerinden farklı olarak kişisel yardım, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik ve dayanışma gibi değerlere dayalı tüzel kişiliğe sahip hukuki bir yapı olarak kabul edilmektedir. Özellikle, kooperatiflerin temelinde yer alan gönüllülük, oransallık ve risturn gibi unsurlar, kooperatifleri diğer şirket türlerinden ayırmaktadır. Bu unsurlar, kooperatife katılmanın ve ayrılmanın serbest olması, işbirliği yapılması durumunda ortaya çıkan kazanç ve risklerin ise eşit düzeyde paylaşılması ve en önemlisi ortakların kalkınmasına öncelik verilmesi anlamına gelerek, kooperatif şirketlerin farklılığını ortaya koymaktadır. Kooperatifler özgün bir yapıya sahip olmakla birlikte rasyonel çalışma, sürdürülebilirlik ve verimliliğe önem verme ile iktisadi amaç gütmeye konularında diğer şirket türleriyle ortak noktalara sahiptir.

Kooperatif şirketlerin öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için diğer şirket türleri ile arasındaki farkların genel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre;

- Diğer şirketler sermayeyi ön planda tuttuğu için olabildiğince kar sağlamayı hedeflerken, kooperatifler ortaklarına en düşük maliyetle en yüksek faydayı sağlamayı hedeflemektedir.
- Şirketlerde bir kişinin alabileceği ortaklık payı sınırlandırılmadığı halde kooperatiflerde ortaklık payı sınırlandırılmıştır.

- Sermaye şirketlerinde elde edilen karlar ortaklara hisseleri oranında temettü olarak dağıtılırken, ortaklarına ekonomik yarar sağlayan bir yapı olma özelliğinden dolayı kooperatiflerde gelirler “*risturn*” yani net gelir olarak dağıtılmaktadır.¹⁰
- Şirketlerde ortaklar sahip oldukları hisse miktarı ile orantılı oy hakkına sahipken, kooperatif şirketlerde her ortak katılım payı ne kadar olursa olsun bir oy hakkına sahiptir.
- Diğer şirketlerde sermaye birinci planda olduğu için sahip olunan hisse senetleri serbestçe satılabilmektedir. Ancak ortağı ön planda tutan kooperatif şirketlerde yönetim kurulunun, ortaklığı devralacak olan kişinin, ortaklık niteliklerine haiz olduğunu tespit etmesi halinde ortaklık devredilebilmektedir.
- Şirketlerde sermayeye faiz verilmesi öngörülmemişken kooperatiflerde ortakların sermaye paylarına genel kurul kararı ile devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz haddini geçmemek üzere faiz ödenebilmektedir.
- En önemli farklılıklardan biri ise kooperatiflerin 7 temel ilkeye sahip olmasıdır.

Demokratik yönetim özelliğiyle sermaye tekeline ortadan kaldırmak suretiyle sermayeyi tabana yayan, bireysel değil toplu kalkınmayı amaçlayan kooperatiflerin diğer şirketlere göre artı değerlerini belirlemek, özellikle sağlık, enerji, eğitim gibi toplumu doğrudan ilgilendiren konularda yapılacak yatırımların, kooperatifler eliyle gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu gereklilik, kooperatiflerin yedi ilkesi tarafından ortaya konmuş özgün yapısının bir sonucudur.

2.KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

23 Eylül 1995’te İngiltere’nin Manchester Kentinde toplanan 31. Uluslararası Kooperatifler Birliği-ICA Kongresi’nde “*Toplumsal Sorumluluk*” ilkesinin de eklenmesi ile kooperatiflere ilişkin yedi ilke belirlenerek kabul edilmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki şekildedir:

- 1-Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi
- 2-Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi
- 3-Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi
- 4-Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

---

¹⁰ Cenkış,a.g.e., s.2.

5-Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

6-Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi

7-Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Bugün kooperatifler ile ilgili yapılan tüm değerlendirmeler birbirine sıkı sıkıya bağlı ve bütünleyici olan bu yedi temel ilke baz alınarak yapılmaktadır. İlkelere birinin eksik uygulanması diğer ilkelerin uygulanabilirliğini de etkilemekte ve kooperatifin özđün yapısını zedeleyerek yanlış değerlendirmelere sebep olmaktadır. Bu nedenle söz konusu ilkelerin tek tek anlaşılması kooperatifler ile ilgili yapılacak değerlendirmelerde büyük önem arz etmektedir.

2.1.Gönüllü ve Açık Ortaklık

Gönüllülük esası, kooperatiflerin herhangi bir mecburiyet gerektirmeden ortakların tamamen kendi iradeleri ile katılmalarını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kooperatif kurmak, kooperatife ortak olmak ve kooperatiften ayrılmak tamamen kişilerin kendi tasarrufundadır. Önemli olan kişinin kooperatif amacına hizmet edecek sorumlulukları gönüllü olarak kabullenmesidir. Kooperatiflerin herkese açık olması ise kooperatiflerin sundukları hizmetlerden yararlanabilecek olan kişilerin, hiçbir ayırım gözetilmeksizin kooperatif ortağı olabileceği anlamına gelmektedir.

2.2.Ortakların Demokratik Kontrolü

Kooperatiflerin demokratik koşullarda yönetilen yapısı ortaklarının özellikle yönetim ve karar alma süreçlerinde aktif olarak yer almalarını sağlamaktadır. Seçilmiş tüm temsilciler ortakların sorumluluğunu taşımaktadır. Burada açıkça ortaya konulduğu gibi, ortakların oluşturduğu genel kurul, ortakların seçtikleri kurullar ve bunlara bağlı olarak çalışan profesyonel yöneticiler, kooperatiflerin temel yönetim organlarını oluşturmaktadırlar. Kooperatif ortakları katılım payları arasındaki farklılara bakılmaksızın eşit oy hakkına sahiptir ve daha sonraki düzeylerde de bu temsil demokratik olarak ortaya konulmaktadır¹¹.

2.3.Ortakların Ekonomik Katılımı

Ortağın ekonomik katılımı ilkesi bütünüyle ekonomik nitelikte bir ilkedir. Bu ilke, kooperatifleri ekonomik anlamda sermaye şirketlerinden ayıran en önemli ilkelerden biridir

---

¹¹ Rehber, E.(2011). “*Kooperatifçilik*”, Ekin Yayınları, Ankara, s.103.

ve bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Kooperatif ortakları bu ilke sayesinde kooperatif sermayesine eşit katılım sağlayarak söz konusu sermayeyi demokratik koşullarda kontrol edebilmektedirler. Söz konusu ilke ile kooperatif işletmeler için asıl olanın sermaye değil sermayenin ortaklara olumlu geri dönüşümünün sağlanması olduğu vurgulanmaktadır.

2.4.Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

Kooperatiflerin bağımsız ve özerk yapılarına açıklık getiren ilkeye göre kooperatifler, ortakları tarafından yönetilen ve karşılıklı yardımlaşma esasına sahip bağımsız kuruluşlardır. Kooperatifler, devlet, yerel yönetimler, özel hukuk tüzel kişileri veya gerçek kişiler ile anlaşma ve işbirliği yapmak veya dış kaynaklardan sermaye sağlamak gibi faaliyetlerini sahip oldukları özel hukuk alanına ve ortakların demokratik yönetim hakkına zarar getirmeyecek biçimde yürütebilmektedir. Diğer şirket türlerinde olduğu gibi bir özel hukuk tüzel kişisi olan kooperatif şirketlerin de bağımsız bir yapıda faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir. Bu ilkenin bir sonucu olarak kooperatif işletmelerin özerklik ve bağımsızlık ilkesinin gereği yürürlüğe giren 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile kooperatiflere hukuki bir statü kazandırılmıştır.

2.5.Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

Kooperatiflerin değişen dünyanın gelişmelerine ayak uydurabilmesi ve yeni sistemlere yabancılaşmaması için ortakların, yöneticilerinin ve kooperatif bünyesinde görev alan personelin de gelişmesi gerekmektedir. Bu da ancak iyi bir eğitim ve öğretimden geçer. Bu sayede alanında uzman, vizyon sahibi yöneticiler ile kooperatif faaliyetlerinde odaklanılan tek husus, kooperatifin amacını gerçekleştirmek olacaktır. Yöneticilerin yanı sıra, ortakların da sorumluluklarının bilincinde ve kooperatifçilik konusunda bilgi sahibi olması kooperatifin gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Kooperatifçilikte eğitim, gerek sorumluluklar gerekse kooperatifin işleyişi bakımından yöneldiği kesime göre farklılıklar arz etmektedir. Örneğin ortaklara verilecek eğitimde genel amaç, kooperatif ortağı olmanın bir gereği olarak, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma bilincini aşılmasıdır. Yöneticilere verilen eğitimin amacı ise bir ticari işletme yetisinden çok kooperatifler ile ilgili teknik ve ekonomik bilgileri verebilmektir. Sadece kooperatif ortağı ve yöneticilerine eğitim verilmesi, ülke çapında kooperatifçilik hakkında farkındalık yaratılabilmesi için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle kooperatif çalışanlarına da eğitim

verilmesi gerekmektedir. Ancak tüm bu eğitimler sadece kooperatif çatısı altında değil ilk, orta ve yükseköğretim kurumları ve kooperatifler ile ilgili çalışan kurum ve kuruluşlar tarafından da verilmelidir¹². Eğitim sürecinden geçen kişilerin ortağı ve yöneticisi olduğu bir kooperatifin, sürdürülebilirliği daha mümkün olabilecektir.

2.6.Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi

Kürselleşen dünyada önemi giderek artan işbirliği ilkesi, diğer ilkelerin bir sonucu olarak, kooperatiflerin ortaklarına daha verimli hizmet sunabilmeleri için diğer kooperatiflerle yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapması anlamına gelmektedir. Ulusal alanda, Birlik ve Merkez Birliği gibi üst kuruluşların çatısı altında birleşen kooperatifler, uluslararası alanda da Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)'nin çatısı altında işbirliği yaparak, ortak amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler. Bu sayede kooperatifler kendi alanlarında daha geniş kitlelere ulaşabilmekte ve işbirliği içinde oldukları kooperatifler ile bilgi alışverişinde bulunarak varsa eksikliklerini giderebilmektedirler.

2.7.Toplumsal Sorumluluk İlkesi

1995 yılında kooperatif ilkeleri arasında yerini alan toplumsal sorumluluk ilkesinin temeli aslında daha eski yıllara dayanmaktadır. Gelişen dünya ekonomisi ile giderek azalan sosyal dayanışma ve toplumsal sorumluluk bilinci, artan özel sektör ortaklıklarının topluma karşı duyarlılıklarını irdelemeye başlamıştır. Sadece sektör içindeki insan kaynakları duyarlılığını değil, sektör dışındaki çevre ve topluma karşı duyarlılık için de son derece önemli olan söz konusu ilke sayesinde, bireyci değil toplum bazlı hareket edilmesi gerekliliği önem kazanmıştır. Aslında birçok özel sektör kuruluşu tarafından sadece bir değerlendirme konusu olan bu ilke, kooperatiflerin özgün yapılarının önemli bir unsurudur. Kooperatiflerin sadece kendi kalkınması ve gelişmesi için değil aynı zamanda parçası olduğu toplumun da kalkınması için hizmet etmesi gerektiğini vurgulayan bu ilke ile kooperatifler, paylaşımcı ve özverili yapılar olarak kabul edilmektedir.

Bu doğrultuda, kooperatifler toplumun ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliğinin yanı sıra özellikle çevrenin korunması, yerel kaynakların dengeli ve eşit kullanılması, bu konuda kamuoyunun bilgilendirilmesi, teknik bilgi gelişimi konularında çalışan, kısacası ortakların çıkarları için varoluşunu sürdüren yapılar haline gelmiştir. Bilhassa bu misyon ile

---

¹² Mülâyim, a.g.e.,s.86.

kooperatifler, çalışmanın da konusunu oluşturan ve fosil yakıtlar nedeniyle dünyayı tehdit eden küresel ısınma ve iklim değişikliği sorununa karşı geliştirilen yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi konusunda da faaliyet göstermeye başlamıştır.

3. TOPLUMSAL SORUMLULUK İLKESİ ÇERÇEVESİNDE YENİLENEBİLİR ENERJİ VE KOOPERATİFLER

3.1. Enerjide Kooperatifleşme Örneği; ABD

Dünya çapında toplumsal sorumluluk ilkesini temel alarak kurulmuş, sosyal yönü kuvvetli birçok kooperatif bulunmaktadır. Bu kapsamda verilebilecek en önemli örnek, Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan elektrik kooperatifleridir.

ABD'de yenilenebilir enerji konusunda yapılan düzenlemeler ile getirilen teşvikler, sadece anonim ve limited şirketleri değil kooperatifleri de etkilemiş ve yenilenebilir enerji alanında faaliyet göstermelerini sağlamıştır. Alman kooperatif öncüleri Raiffeisen ve Schulze'un etkisi ile 19. yüzyılın *ikinci yarısında*¹³ çiftçiler tarafından sütçülük, meyve, pamuk ve hayvancılık alanında kurulan kooperatifler, 1930 yılından sonra büyük gelişme kaydederek enerji de dahil bir çok alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bugün Amerika Birleşik Devletleri, Ulusal Kooperatif İşletme Birliği (National Cooperative Business Association) verilerine göre, üç trilyon dolardan daha fazla varlıkları olan yaklaşık 30,000 kooperatifin sağladığı 500 milyar doların üzerindeki gelir ile güçlü bir kooperatif iş sektörüne sahiptir.¹⁴ Bunların içinde elektrik kooperatiflerinin payı oldukça büyüktür. Söz konusu kooperatiflerin edinmiş olduğu bu pay, 1930'lu yıllarda ABD'nin kırsal kesiminde meydana gelen hizmet boşluğu sayesinde kazanılmıştır. Öyle ki 1930'lu yılların son dönemlerinde kırsal bölgelerdeki on evden dokuzunda elektrik bulunmayan ülkede, bölge halkı ekonomisini tamamen tarıma bağlamış, fabrikalar ve işletmeler elektriğin olduğu şehirlere kurulduğu için kırsal alana yatırımlar yapılmamıştır. Bu durum uzun yıllar enerji şirketlerinin ülkedeki kırsal bölgeleri görmezden gelmesine neden olmuş ve bölge halkı kendi kaderleriyle baş başa bırakılmıştır. Söz konusu durum, kırsal kesimin yerel elektrik ihtiyacını karşılayabilmesi için elektrik kooperatiflerinin kurulması amacıyla, düşük faizli ve uzun vadeli kredi programlarının yanı sıra tekniksel, yönetsel ve eğitimsel yardımlar yürütecek olan "*Kırsal Elektrifikasyon İdaresinin (Rural Electrification Administration -REA)*" 1935 yılında

¹³ Bilek, A. (June 2012). "Revitalizing Rural Communities Through the Renewable Energy Cooperative", Series on the German Energy Transition, p.3-6.

¹⁴ A.g.e., p.3-6.

kurulmasını sağlamıştır. ABD Başkanı Roosevelt'in 1929 yılında yaşanan "Büyük Buhran" nedeniyle geliştirdiği ve 1933-1936 yılları arasında uygulanan "Yeni Düzen (New Deal)" programının bir parçası olarak kurulan REA, 1939'a kadar 288 bin eve hizmet veren 417 kırsal elektrik kooperatifinin kuruluşuna yardım etmiştir¹⁵. REA, 1994 yılında kongre tarafından "Kırsal Yardımlar İdaresi (Rural Utilities Service -RUS)" olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Kırsalda meydana gelen enerji yoksunluğunu gidermek amacıyla kurulan kırsal elektrik kooperatiflerinin büyük bir kısmı, bugün tüm dünyada meydana gelen gelişmeler doğrultusunda faaliyetlerini yenilenebilir kaynaklar üzerinden devam ettirmektedirler. Bu kapsamda, özellikle kırsal enerji kooperatiflerinin ulusal çatı kuruluşu olan "Ulusal Kırsal Elektrik Kooperatifleri Birliği (National Rural Electric Cooperative Association- NRECA)" tarafından yayınlanan verilere¹⁶ göre kooperatifler, 47 eyalette 42 milyondan fazla tüketiciye elektrik sağlamaktadır. Mevcut durumda yenilenebilir enerji teknolojilerinin uygulanması için büyük gayret gösteren ve ülke çapındaki tüm kooperatiflerin yaklaşık %94'ünü oluşturan 793 kooperatif, 15 milyon kooperatif ortağına, yenilenebilir enerji seçeneği sunarak toplamda 987 MW'lık yenilenebilir enerji üretim kapasitesine sahip olmuştur.

1930'lu yıllarda yaşanan büyük ekonomik bunalımın ardından geliştirilen elektrik enerjisi kooperatifçiliği sayesinde Amerika'nın kırsal kesimlerinde köylülerin enerji ihtiyaçları toplumsal sorumluluk bilinci ile kurulan kooperatifler sayesinde karşılanmıştır. Bu ilke sayesinde zamanla sadece enerji ihtiyacı için değil sağlık, eğitim gibi sosyal konularda da kooperatifler kurulmaya başlanmıştır. Bu etki kooperatiflerin sahip olduğu toplumsal sorumluluk ilkesinin bir sonucudur.

3.2. Sistemin Türkiye'de Uygulanabilirliği

ABD incelemesinden de anlaşılacağı üzere kooperatifler ile yerel ihtiyaçlar en doğru şekilde karşılanırken ülke kalkınmasına da katkı sağlanmaktadır. Ayrıca, toplumun birincil aktör olarak yer aldığı projelerde sermaye bazlı mantıkla hareket edilmesi, asıl amaçtan sapılmasına ve kişisel çıkarların önceliklendirilmesine neden olabileceği için, diğer şirket türlerine nazaran enerji gibi önemli konularda kooperatiflerin faaliyet göstermesi, amacın

---

¹⁵University of Wisconsin, Center for Cooperatives, "Research on the Economic Impact of Cooperatives-2009",19.11.2012, <http://reic.uwcc.wisc.edu/electric/>

¹⁶ Veriler için; National Rural Electric Cooperative Association- NRECA, "Interactive Maps", 08.12.2013. <http://www.nreca.coop/about-electric-cooperatives/maps/>

gerçekleştirilmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Kooperatiflerin enerji sektöründe faaliyet göstermesini sağlamak ülke kooperatiflerinin değişen şartlara uyum sağlayabilen, sağlam, dinamik ve güncel bir mevzuat altyapısına sahip olması ile paralel gelişim gösterecek bir husustur. Dolayısıyla Türkiye kooperatifçilik sisteminde de, uluslararası düzenlemelerle uyumlu, güncel ve tek bir mevzuat modelinin uygulanması, bürokrasiyi azaltması, kooperatifleşme sürecinin bölünmesini önlemesi ve kooperatifçilikle uğraşanlara yasal güvenceler sağlaması nedeniyle önem taşımaktadır¹⁷. Böylece kooperatif ana sözleşmelerinde de gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için hukuki zemin hazırlanmış ve bu tür kooperatiflerin ülkemizde kurulması ve yaygınlaştırılmasının da önü açılmış olacaktır.

Mevzuatta yapılan düzenlemelerin ardından, kooperatifler için oluşturulacak örnek anasözleşmelerin de ihtiyaca cevap verecek şekilde yeniden ele alınması gerekmektedir. Özellikle, yenilenebilir enerji gibi teknik bir konuda hazırlanacak örnek anasözleşmenin, diğer kooperatif anasözleşmelerinden daha kapsamlı ve ayırıcı özelliklerde olması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak yenilenebilir enerji kooperatiflerinin örnek anasözleşmelerinde belirlenen amaç ve çalışma konusunun, yenilenebilir enerji mevzuatındaki düzenlemeler ile paralel olması şarttır. Yenilenebilir enerjinin hangi alanında (rüzgar, güneş, biyoyakıt, jeotermal vs.) faaliyet gösterilecek ise o kaynak ile ilgili mevzuatın iyi taranması ve anasözleşme metnine işlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, yenilenebilir enerji kooperatifleri için hazırlanacak anasözleşme tek bir standarda bağlı olmamalıdır. Örneğin; yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimi yapacak bir kooperatifin anasözleşmesi EPDK tarafından yayınlanan “*Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik*” kapsamında belirlenen usul ve şartlara uygun hazırlanmalıdır.

Öte yandan, yenilenebilir enerji kooperatiflerinin diğer kooperatif türlerinden farklı olarak belirli düzeyde uzmanlık ve tecrübe gerektirdiği dikkate alınarak, yönetim kurulunda yer alacak kişilerde belli standartların aranması ve bu standartların anasözleşme ile düzenlenmesi gerekmektedir. Buna paralel olarak, Kooperatifçilik Stratejisinin 6.4 no’lu eyleminde yer alan “*1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’ndan yapılacak değişiklik sonrasında, isteyen kooperatiflerin anasözleşmelerinde yer verecekleri hükümler ile yönetim kurullarının tamamının veya bir kısmının dışarıdan seçilebilecek profesyonel yöneticilerden oluşmasına imkan sağlanması*” hususunun gerçekleştirilmesi ve kooperatif anasözleşmelerinin buna göre

---

¹⁷ HENRY, Hagen, “Guidelines for Cooperative Legislation”, Review of International Co-operation, Vol.94,No.2/2011, s.64.

düzenlenmesi halinde, kurulacak yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kurumsallaşması sağlanabilecektir.

4. SONUÇ

1980’li yılların başında devlet tarafından doğrudan ya da devlet adına özel sermaye eliyle topluma sunulan eğitim, sağlık ve enerji gibi kamu hizmetleri, meydana gelen ekonomik ve sosyal koşulların değişimi sonucu aynı dönemin ortalarında birer piyasa ürünü olarak benimsenmeye başlanmış, bu durum özellikle enerji alanında serbest piyasa uygulamasına geçilmesine neden olmuştur. Söz konusu hizmetlerin özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi, serbest piyasadaki rekabet başlıklarının da artmasına yol açmıştır. Amacın, her konuda “en iyi” noktasına ulaşmak olduğu böyle bir piyasada, toplumsal sorumluluk mantığıyla sadece kendisine değil toplum çıkarlarına da hizmet eden kooperatiflerin, güçlü sermaye şirketlerinin karşısında faaliyet gösterebilmeleri için, değişen şartlara uyum sağlaması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Değişen şartlara uyum sağlamaktan kastedilen, *“Kooperatiflerin varlıklarını sürdürebilmeleri için ortak odaklı yerel örgütler olmanın”*¹⁸ yanı sıra piyasaya dönük, farklı ekonomik faaliyetlerde bulunabilen, kısacası daha kapsamlı organizasyonlar haline gelmeleridir. Bunu sağlayabilmek için de kooperatiflerin, en başta ülke analizini yapmaları, dünyada meydana gelen ekonomik gelişmeleri takip etmeleri, toplumsal çıkarlar doğrultusunda hareket ederek daha iyi hizmet sunabilmek adına kurumsallaşmaları ve vizyonlarını güncellemeleri gerekmektedir. Bu nedenle buradaki değişim, yenilenme olarak algılanmalıdır. Bu algı sayesinde bugün, küresel ivmenin de olumlu etkisiyle, tüm dünyada kooperatifçilik ilkeleri ve kooperatif şirket yapısı zedelenmeden, yeni düzenlemelere uyum sağlamış, dünyanın da üzerinde durduğu yeni ekonomik alanlarda rol alabilen ve piyasadaki güçlü aktörler ile rekabet edebilecek potansiyele sahip yeni kooperatifler kurulabilmiştir. Yenilenebilir enerji ile kooperatifçiliğin tek bir başlık altında faaliyet göstermeye başlaması bu algının bir sonucudur.

Mevcut durumda ülkemizde, **6446 sayılı “Elektrik Piyasası Kanunu”**nun 14’üncü maddesinde yer alan **“Lisanssız Yürütülebilecek Faaliyetler”** kapsamında azami bir megavata (1000 kW) kadar elektrik üretiminde faaliyet gösterebilecek olan kooperatifler sayesinde yerel kalkınma ivme kazanacaktır. Yerel ve yenilenebilir kaynaklar, kooperatifler sayesinde bölge halkının ihtiyaçlarına yönelik kullanılacaktır. Özellikle yenilenebilir enerji yatırımlarının kooperatif çatısı altında değerlendirilmesi;

---

¹⁸ Rehber, a.g.e..s.342.

- Enerjinin tüketileceği yerde üretilmesiyle yerel kaynakların yerel halk tarafından kullanılması,
- İstihdam artışında yaratacağı olumlu etki,
- Toplumun ekonomiye katılımı,
- Yerel kalkınmayı sağlaması,
- Çevreye olumlu etkisi,
- Özellikle ülke enerji bağımlılık oranlarının düşürülmesi

hususlarında önemli katkılar sağlayacaktır.

Sağlayacağı katkıların önemine binaen Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yenilenebilir kaynaklardan elektrik enerjisi üretiminde kooperatiflerin de faaliyet gösterebilmesinin sağlanabilmesi amacıyla “Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketimi Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi”¹⁹ hazırlanarak 16 Aralık 2013 tarihinde yayınlanmıştır.

KAYNAKÇA

Ayanoğlu, G.G.(Ocak 2013). “*Kooperatiflerde Toplumsal Sorumluluk İlkesi ve Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri*”, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Bilek, A. (June 2012). “*Revitalizing Rural Communities Through the Renewable Energy Cooperative*”, Series on the German Energy Transition.

Cenkış, S.(2008). “*Türkiye’de Kooperatifçilik ve Avrupa Ülkeleri ile Karşılaştırılma*”, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Seminer Dersi, Ankara.

Henry, H. “*Guidelines for Cooperative Legislation*”, Review of International Co-operation, Vol.94,No.2/2011

International Labour Organization-ILO, (2002), Uluslararası Çalışma Konferansı, 193 no’lu Tavsiye Kararı, “Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı”,20.06.2002.

Mülayim, Z. G. (2003). “*Kooperatifçilik*”, Ankara: Yetkin Yayınevi.

Mülayim, Z.G. (1998). “*Atatürk’ten Bugüne Kooperatifçilik*”, Ankara: Yetkin Yayınevi.

National Rural Electric Cooperative Association- NRECA, “*Interactive Maps*”, 08.12.2013. <http://www.nreca.coop/about-electric-cooperatives/maps/>

Rehber, E.(2011) “*Kooperatifçilik*”, Ankara: Ekin Yayınları

University of Wisconsin, Center for Cooperatives, “*Research on the Economic Impact of Cooperatives-2009*”,19.11.2012, <http://reic.uwcc.wisc.edu/electric/>

¹⁹ Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Web sayfası, erişim. 17.12.2013, <http://koop.gtb.gov.tr/data/52b18e46487c8ec1a8fccebd/yenilenebilir%20enerji%20kooperatifleri%20anasozlesmesi.pdf> .

Yiğiter, M. (1963). *“Egede Kooperatifçiliğın Doğuşu, Yüzüncü Yılda Tarım Kooperatifçiliğımız”*.Ankara: T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Yayınları.